

"MANAS DESTANI"¹

Selami FEDAKAR*

"Manas Destanı, Nesir Halinde Yazan: Keneş Yusupov, Türkiye Türkçesine Aktaranlar: Prof. Dr. Fikret Türkmen - Alimcan İnyet, AKM Yayını, Ankara-1995, 274 s."

İnsanlığın ilk edebi ürünlerinden olan destanların en önemli özelliği bir ferd veya bir sanatkarın değil, bir milletin ortak yaratıcılık dehasının ürünü olmasıdır.

Destanlar, bir toplumun müşterek zevkinin süzgecinden geçerek, yaratıcı milletin milli hayatını, kültürünün zenginliklerini, folklor değerlerini, insani özelliklerini, duygulanni ve kabiliyetlerini dile getirir. Bu bakımdan, destanlar "Milli Kültür Hazinesi" olarak nitelendirilmektedir.

Türk destan geleneğinin köşe taşlarından biri de "Manas Destanı" dır .Tarihin derinliklerindeki büyük göçler, savaşlar, çekilen ızdıraplar, gelenek ve görenekler, siyasi ilişkiler, şiirler ve birçok konudaki bilgiler ince ayrıntılarıyla, canlılığını hala korumakta olan Manas Destanı ile birlikte günümüze kadar taşınmıştır.

Kırgız halkının canlı folklorunun zirvesinde bulunan Manas Destanı, ilk bakışta "Manas" adlı kahramanın etrafında meydana gelen bir bağımsızlık savaşı gibi görünmesine rağmen, destan sadece bunlardan ibaret değildir.

Destanda, gelenekler, ekonomik durum, askeri teşkilat, din, eğlence hayatı, kısaca sosyal hayatın tüm cephelerine ait geniş bilgiler

* E. Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

bulunmaktadır. Bu nedenle Manas Destanı, Kırgız Türkleri'nin Kültür Ansiklopedisi kabul edilmektedir.

Kırgız edebiyatının yetiştirdiği dünyaca tanınmış yazar Cengiz Aytmatov, Manas Destanını "Kırgız ruhunun erişilmez zirvesi" olarak nitelendirmekte ve "Taşdığı sanat kudretiyle bir çok vak'anm kaygılı ve uğurlu hallerini bünyesinde saklayan, taşıdığı iman ve felsefe mazmunlarıyla millet kaderini her yönüyle - geçim derdi, sefalet, ailevi problemler, töre ve adet, bütün gençliği ile sosyal hayat- kucaklayan, dünyada eşine ender rastlanan evrensel destan sanatının şaheserlerinden biridir." demektedir.

"Kırgız Milli Akademisi'nin araştırmalarına göre 60'dan fazla varyantının ve yaklaşık olarak iki milyon mısra'ı olduğu bilinmektedir."¹

Manas Destanı, Manas'ın doğumundan başlayıp maceraları ile devam etmektedir. Manas'ın ölümü ile sona eren birinci daireden sonra, Manas'ın oğlu Semetey'in doğumu, hayatı ve ölümünden oluşan ikinci daire, bundan sonra da Manas'ın torunu Seytek'in doğumunu, müca-delelerini dile getiren üçüncü bir daire bulunmaktadır. Bunlardan başka, Coloy Han ve Er-Töştük parçalan da Manas Destanı'nın daireleri olarak kabul edilmektedir.

"Manas Destanı'nın, Semetey ve Seytek bölümlerinin varyantları Kırgız Bilimler Akademisi arşivinde yer almaktadır.Hepsi yayınladığı takdirde 50 ciltlik bir destan şaheserinin ortaya çıkacağı belirtilmektedir."²

Manas Destanı'ndaki kültürel unsurlar incelendiğinde görülür ki, bu destan, Orta Asya Türk tarih ve medeniyetine ait hatıraları ve etnografik malzemeleri ihtiva etmesi sebebiyle, yalnız Kırgız Türklerinin değil, bütün Türk boylarının dev bir eseridir.

Diğer taraftan, hacim olarak dünyanın en geniş destanı olması ve insan ilişkilerini evrensel bir boyutla işlemesi Manas Destanı'nın dünya kültürü içinde ayrı bir önemi olduğunu göstermektedir.

Manas'ın bu uluslararası öneme sahip özelliklerinden dolayı, 1995 yılı, UNESCO tarafından "Manas'ın 1000. Yılı Kutlama Yılı" olarak ilan

1 Prof. Dr. P. Kazıbayev, "Manas Destanı'nın 1000. Yılı", Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi. S. 3, s. 7, Ekim 1995.

2 A. g. e., s. 8.

edilmiştir. Bu çerçevede. Manas Destam'nın tüm dünya kültür ve bilim kamuoyuna tanıtılması için çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Ayrıca, Manas'm ülkemizde de daha iyi tanınması ve anlaşılması amacıyla bir çok bilimsel faaliyet gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmalardan birisi de Prof.Dr.Fikret TÜRKMEN ve Alimcan İNAYET tarafından hazırlanan "Manas Destanı" adlı kitap tır.Tamamı 274 sayfa olan eser, Atatürk Kültür Merkezi tarafından yayınlanmıştır.

Eser, önsöz ve Keneş Yusupov'un Manas hakkındaki bir yazısından sonra, 6 bölüm halinde sunulmuştur. 1. Bölüm; "Manas'm Çocukluğu", 2. Bölüm; "Manas'm Zaferleri", 3. Bölüm; "Ataların Yerinde", 4. Bölüm; "Kökötöy Han'ın Aşu", 5. Bölüm; "Büyük Gaza", 6. Bölüm; "Yas" başlıkları altında verilmiştir.

Kitabın önsözünde; "Daha önce Kırgızistan'da yayımlanan 4 Ciltlik Manas Destam'nı özet halinde yayımlayan Abdülkadir İnan ile Radloff un derlediği metni orjinali ile birlikte yayımlayan Emine Gürsoy Naskali'nin eserlerinden farklı olarak halkın anlayabileceği, ana çizgisi bozulmadan, değişik varyantları karşılaştırarak, olaylar zinciri tamam olan başka bir metni okuyuculara sunma"³ amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir.

Eserin metni, Kırgızistan'da yayımlanan Alatoo (Aladağ) Dergisi'nin baş yazar Keneş Yusupov tarafından hazırlanmıştır.Keneş Yusupov, Doğu Türkistan ve Afganistan'daki Manas varyantlarını da incelemiş epik üslubu olan tanınmış bir yazardır.

Manas Destanı, Türkçeye aktarılırken asıl metne sadık kalınmaya dikkat edilmiştir. Bunun yanında bazı kısımlar kelime kelime aktarma yerine Türkiye Türkçesinde anlaşılabilir bir şekilde ifade edilmiştir.

Türk dünyasının ortak kültür ürünleri üzerine yapılan araştırmaların halkın anlayabileceği bir metin halinde sunulması, diğer Türk Cumhuriyetleri ile var olan kültür birliğimizin daha geniş bir kitle tarafından tanınması açısından çok etkili bir çalışmadır.

Bu amaca hizmet eden "Manas Destanı" adlı kitap bu alanda başarılı bir eserdir. Dileriz bu tarzda hazırlanmış bir çok eser kısa zamanda Türk halkının hizmetine sunulurken ortak değerlerimizin gün ışığına çıkmasında fayda sağlar.

3 Prof. Dr. Fikret Türkmen-Alimcan İnanet. "Manas Destanı", AKM., Yayını, Ankara 1995, s.1.